

Stanisław Krzykała

Znaczenie idei leninowskich w walce o zjednoczenie międzynarodowego ruchu komunistycznego

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne 22, 1-25

1967

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. XXII, 1

SECTIO F

1967

Z Katedry Historii Najnowszej Wydziału Humanistycznego UMCS
Kierownik: doc. dr Stanisław Krzykała

Stanisław KRZYKAŁA

**Znaczenie idei leninowskich w walce o zjednoczenie
międzynarodowego ruchu komunistycznego**

Значение ленинских идей в борьбе за объединение международного
коммунистического движения

Importance des idées de Lénine dans la lutte pour l'unification du mouvement
communiste international

Drugie półwiecze istnienia marksizmu w ruchu robotniczym rozpoczęło się od walki z wrogim marksizmowi nurtem — rewizjonizmem. Walkę o jedność i zwartość ruchu robotniczego prowadzili Marks i Engel w Związku Komunistów i I Międzynarodówce wysuwając hasło „Proletariusze wszystkich krajów łączcie się”¹; po śmierci Marksa i utworzeniu II Międzynarodówki tę walkę kontynuował Engels; zaś po jego śmierci Leninowi przypadła wielka rola demaskowania różnych postaci oportunistów i ukazywania jego szkodliwości dla międzynarodowego ruchu robotniczego.²

Tego zadania podjął się Lenin w pracy *Co robić*, w której przedstawił głęboką analizę sytuacji w rosyjskim ruchu robotniczym i wykazał, że w łonie socjaldemokracji powstały dwa kierunki, pomiędzy którymi toczy się ostra walka. Jeden — to kierunek konsekwentnie rewolucyjny, broniący idei marksizmu, drugi zaś — to kierunek nowy, oportunistyczny, wypaczający podstawowe tezy teorii marksistowskiej. Ujawniając międzynarodowy charakter oportunistów, Lenin udowodnił, że oportunizm występujący w różnych krajach i pod różnymi postaciami, jest jednolity pod względem swojej treści. W partiach socjaldemokratycz-

¹ W. I. Lenin: *Marksizm a rewizjonizm, Dzieła*, t. 15, Warszawa 1956, s. 20.

² W. I. Lenin: *Przedmowa do korespondencji z Sorge, Dzieła*, t. 12, Warszawa 1955, s. 352.

nych na Zachodzie wyraża się w millerandyzmie, trade-unionizmie i bernsteinizmie, a rosyjskiej socjaldemokracji w „ekonomizmie”. „Ekonomiści” obniżali znaczenie teorii rewolucyjnej, programu i taktyki partii, negowali kierowniczą rolę partii w ruchu robotniczym, przez co ułatwiali w ruchu robotniczym szerzenie się wpływów liberalnej burżuazji.

Kreśląc projekty programu Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej przed jej pierwszym, a następnie przed drugim zjazdem, pisał Lenin:

„Zjednoczenie i zespolenie klasy robotniczej nie ogranicza się do ram jednego kraju lub jednej narodowości; partie robotnicze różnych państw głośno deklaruja tożsamość (solidarność) interesów i celów robotników całego świata. Zbierają się oni razem na wspólnych kongresach, wysuwają wspólne żądania wobec klasy kapitalistów wszystkich krajów.”³

Konieczność zjednoczenia robotników wszystkich krajów wynika z faktu rozciągnięcia się panowania kapitalistów nad robotnikami w wielu krajach, w rozwoju światowego rynku, międzynarodowej wymiany i produkcji oraz łączności między wszystkimi narodami świata.⁴

Z chwilą wybuchu rewolucji 1905 r. Lenin podkreślił ogromne znaczenie bohaterskiej walki proletariatu rosyjskiego dla losów światowego ruchu robotniczego. Pisał on następująco:

„Na proletariat Rosji z gorączkową niecierpliwością spogląda obecnie proletariat całego świata. Obalenie caratu w Rosji, po bohatersku zapoczątkowane przez naszą klasę robotniczą, będzie punktem zwrotnym w dziejach wszystkich krajów, ułatwieniem sprawy wszystkich robotników wszystkich narodów, we wszystkich państwach, we wszystkich zakątkach kuli ziemskiej.”⁵

Lenin wskazywał, że w walce przeciwko caratowi, wspieranemu przez międzynarodową konserwatywną burżuazję, proletariat i masy ludowe Rosji nie są odosobnione.

„My również — pisał on — mamy europejską rezerwę rewolucji rosyjskiej. Rezerwa ta — to międzynarodowy socjalistyczny proletariat, międzynarodowa socjaldemokracja. Robotnicy całego świata w pełni zachwyty witają zwycięstwo robotników rosyjskich i uświadamiając sobie ścisły związek między oddziałami międzynarodowej armii socjalizmu, przygotowują się również sami do wielkiej i decydującej walki.”⁶

Uczył też, jak postępować z robotnikami, którzy organizują się i zbroją do walki, a którym brak socjaldemokratycznego światopoglądu.

³ W. I. Lenin: *Projekt i objaśnienie programu partii Socjaldemokratycznej (1895—1896)*, *Dziela*, t. 2, Warszawa 1950, s. 102.

⁴ W. I. Lenin: *Projekt programu Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji (1902)*, *Dziela*, t. 6, Warszawa 1952, s. 12.

⁵ W. I. Lenin: *Początek rewolucji w Rosji*, *Dziela*, t. 8, Warszawa 1955, s. 87.

⁶ W. I. Lenin: *Pierwsze zwycięstwo rewolucji (1905)*, *Dziela*, t. 9, Warszawa 1953, s. 493.

„Winniśmy pamiętać — mówił on — że siła socjaldemokracji płynąć może tylko z jedności mas proletariackich, a jedność ta — w wyniku rozpraszających, izolujących, otepiających warunków jakie stwarza kapitalizm — rodzi się nie od razu, lecz okupić ją trzeba ceną upartej pracy i ogromnej cierpliwości.”⁷

Po wybuchu I wojny światowej w 1914 r. przed całą międzynarodową socjaldemokracją stało zadanie dokonania oceny jej klasowego charakteru i nakreślenia własnej linii postępowania. Tylko niewiele partii socjaldemokratycznych krajów wojujących zachowało do końca stanowisko internacjonalistyczne. W rezultacie odmiennego stosunku do wojny wytworzyła się głębsza przepaść, niż mogły ją wywołać dawne rozbieżności w ruchu robotniczym w okresie przedwojennym. Procesowi rozbitcia II Międzynarodówki towarzyszyło rozbitcie wewnątrz poszczególnych partii socjaldemokratycznych, w których podział na „lewicę” i „prawicę” oznaczający stanowisko wobec wojny nie zawsze pokrywał się z podziałem sprzed wojny.

Nie wszystkie partie i nie wszyscy działacze lewicy rozumieli i uznawali leninowskie hasła „kłęski własnego rządu” i przekształcenia wojny imperialistycznej w wojnę rewolucyjną domową.⁸ Mimo tych różnic i odcieni, plan Lenina i kierowanej przez niego partii zmierzał do wyodrębnienia się lewicy socjalistycznej, zyskując powoli zwolenników. Ogromną rolę odegrały tu wypracowane przez Lenina teoretyczne podstawy rewolucyjnej taktyki i polityki robotniczej oraz konsekwentna walka bolszewików przeciwko wojnie i systematyczna praca nad skupieniem wokół siebie ruchu robotniczego. Niemalą rolę odegrała tu również podjęta przez Różę Luksemburg krytyczna analiza doświadczeń czołowej partii II Międzynarodówki — Socjaldemokratycznej Partii Niemiec, zawarta w pracy *Kryzys socjaldemokracji*, opublikowanej w styczniu 1916 r. w Niemczech.

Temu również celowi wyodrębnienia i ukształtowania się lewicy w samodzielną siłę polityczną miało służyć wysunięte przez Lenina i bolszewików hasło utworzenia nowej Międzynarodówki, ale droga do jego urzeczywistnienia nie była łatwa.

We wrześniu 1914 r. zebrali się na wspólnej naradzie w Lugano socjaliści włoscy i szwajcarscy, którzy zgodnie z leninowskimi tezami o wojnie uznali jej imperialistyczny charakter. Nie przyjęli jednak tezy Lenina o rozpadzie II Międzynarodówki. Podobnie na konferencji krajów neutralnych, która obradowała od 17 do 18 stycznia 1915 r. w Kopenhadze z udziałem socjalistów Szwecji, Norwegii, Danii i Holandii; pragnęli oni przywrócić zerwaną łączność przez odbudowę II Międzynarodówki. Nie przyniosły rezultatów politycznych dwie konferencje zwo-

⁷ Lenin: *Nowy Rewolucyjny Związek Robotniczy, Dzieła*, t. 8, s. 519.

⁸ W. I. Lenin: *Socjalizm a wojna, Dzieła*, t. 21, Warszawa 1951, s. 329, 331.

lane w Bernie w 1915 r.: w marcu Międzynarodowa Konferencja Kobiet Socjalistek i w kwietniu Międzynarodowa Konferencja Młodzieży Socjalistycznej. Obie konferencje zajęły stanowisko antywojenne, ale nie przyjęły hasła Lenina powołania do życia nowej proletariackiej Międzynarodówki. Jednak wysunięcie tego postulatu po raz pierwszy przez delegację SDRR(b), popartej przez przedstawicieli SDKPiL, oznaczało oficjalne i formalne żądanie nawiązania międzynarodowej łączności i współdziałania na nowej rewolucyjnej podstawie. Lenin pisał w sierpniu 1915 r., „iż do urzeczywistnienia międzynarodowej organizacji marksistowskiej potrzebna jest gotowość stworzenia samodzielnych partii marksistowskich w różnych krajach”.⁹

Po raz pierwszy udało się skupić rozproszone dotąd siły internacjonalistycznej lewicy na Konferencji w Zimmerwaldzie we wrześniu 1915 r. Mimo wszystkich niekonsekwencji przyjęty przez konferencję manifest był „[...] faktycznie krokiem naprzód w kierunku ideowego i praktycznego zerwania z oportunizmem i socjalszowinizmem”.¹⁰ Wyłoniony zaś przez konferencję stały organ wykonawczy w postaci Międzynarodowej Komisji Socjalistycznej stanowił praktyczny krok na drodze nawiązania zerwanej łączności międzynarodowej. Do ruchu zimmerwaldzkiego należało dokonanie dalszego kroku naprzód w celu świadomego pogłębienia istniejącego już podziału i wyodrębnienia się zdecydowanie rewolucyjnego skrzydła w międzynarodowym ruchu robotniczym. Dokonuje się ono w szeregu krajów, gdzie powstają nowe samodzielne siły polityczne — komunistyczne partie.¹¹ Już w grudniu 1917 r. powstaje Komunistyczna Partia Białorusi. Rok 1918 przynosi powstanie komunistycznych partii w Austrii, Estonii, Holandii, Litwie, Niemczech, Polsce, na Węgrzech, i Ukrainie. Rok 1919 stanowi dalszy krok na tej drodze, komunistyczne partie powstają w Bułgarii, Finlandii, Łotwie, Serbii, Szwajcarii, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Dochodzi również do utworzenia kolejnych partii komunistycznych na terytoriach byłego imperium carskiego, powstają komunistyczne partie: Armenii, Niemców Nadwołżańskich i Wschodnich Narodów Rosji. Oprócz tego wewnątrz poszczególnych partii socjaldemokratycznych działały — najczęściej wyodrębnione organizacyjnie — lewicowe skrzydła, które w latach następnych stanowiąc będą zasadniczy trzon kolejno powstających partii komunistycznych.

Utworzenie samodzielnych partii komunistycznych w różnych kra-

⁹ *Ibid.*, s. 347.

¹⁰ Lenin: *Pierwszy krok*, *Dzieła*, t. 21, s. 407.

¹¹ W. Toporowicz: *Początek Międzynarodówki Komunistycznej*, „Z Pola Walki” 1969, nr 1 (45), s. 13.

jach było zasadniczą przesłanką powołania do życia nowej Międzynarodówki. Pierwszą próbę organizacyjnego zespolenia partii komunistycznych na mniejszą skalę jednego regionu podjęto jeszcze w 1918 r. Mamy tu na myśli tzw. „Małą Międzynarodówkę”¹², kierującą wspólną walką komunistów na obszarach Polski, Litwy, Łotwy, Estonii, Białorusi, Ukrainy i Finlandii.

Lenin znał z osobistych kontaktów robotników angielskich, francuskich, niemieckich, szwajcarskich, polskich, spotykał się z nimi, dyskutował z ich przywódcami. Z każdym rokiem coraz głębiej analizował problem ruchu narodowowyzwoleńczego w Chinach, Indiach, na Bliskim i Dalekim Wschodzie.

Gdy Lenin stanął na czele pierwszego w historii państwa socjalistycznego, jego zainteresowanie problemami międzynarodowego ruchu robotniczego i narodowowyzwoleńczego jeszcze bardziej wzrosło.

Na cały świat rozlegał się płomienny apel Lenina i bolszewików do wszystkich rewolucjonistów-internacjonalistów o odrodzenie międzynarodowej jedności tego nurtu ruchu robotniczego. W tym celu konieczna była „uporczywa walka zmierzająca do całkowitego zerwania proletariackiego ruchu rewolucyjnego z oportunizmem”. Pod hasłem walki z wojną imperialistyczną przeciwko Rosji Radzieckiej, przeciwko socjalszowinistom i centrystom — Lenin i bolszewicy skupiali wokół siebie rewolucyjnych internacjonalistów innych krajów. Rosnące w siły grupy rewolucyjnych internacjonalistów nazywał Lenin elementami kształtującej się Międzynarodówki Komunistycznej. Dokonał on tytanicznej pracy w dziedzinie gromadzenia i zespolenia szeregów komunistów-internacjonalistów.

Rozwijając twórczo marksizm na gruncie uogólnienia nowych międzynarodowych doświadczeń rewolucyjnych, Lenin opracował ideowo-teoretyczną platformę Kominternu oraz podstawowe zagadnienia strategii Kominternu i taktyki światowego ruchu komunistycznego.

Kiedy na 30 grudnia 1918 r. zwołany został w Berlinie zjazd założycieli Komunistycznej Partii Niemiec, w tym czasie Lenin pisał do Czerwczera: „Musimy szybko [...] przygotować międzynarodową konferencję socjalistyczną w celu założenia III Międzynarodówki [...]”. Jako uczestników narady Lenin widział tylko tych, którzy: 1) zdecydowanie opowiadają się za rozłamem z socjalpatriotami (tj. tymi, którzy bezpośrednio lub pośrednio, popierali rządy burżuazyjne podczas wojny imperialistycznej 1914—1918); 2) są za socjalistyczną rewolucją teraz i za dyktaturą proletariatu; 3) zasadniczo są za „władzą radziecką i przeciw ograniczeniu naszej działalności przez burżuazyjny parlamentaryzm,

¹² *Ibid.*, s. 14.

przeciw podporządkowaniu się jemu, uważają, że typ władzy radzieckiej jest wyższy i bliższy socjalizmowi". W sprawie nazwy — pisał Lenin — „nie proponujemy, by cała III Międzynarodówka natychmiast nazwała się «komunistyczną», ale stawiamy na porządku dziennym (pod obrady) sprawę zdecydowanego odrzucenia nazwy partii «socjaldemokratyczna» i «socjalistyczna» i nadania nazwy Komunistyczna”.¹³ Przemawiały za tym względy praktyczne, bowiem nazwę „komunistyczna” przyjęły już wówczas partie w Rosji, Finlandii, Austrii, Holandii, Węgier i Polski. Na liście partii i organizacji, które proponował Lenin zaprosić na „Międzynarodową Konferencję Socjalistyczną” na pierwszym miejscu widniała grupa Spartakusa, której program zawarty w broszurce *Do czego dąży Spartakusbund?* zlecił Lenin wydać we wszystkich językach. Bowiem sojusz komunistów radzieckich i niemieckich stawał się w owym czasie jednym z ważniejszych warunków aktywizacji całego ruchu robotniczego w Europie.

„Założenie w Moskwie w dniu 2 marca 1919 r. III Komunistycznej Międzynarodówki było zarejestrowaniem tego, co zdobyły nie tylko rosyjskie masy proletariackie, nie tylko proletariackie masy Rosji, ale i niemieckie, austriackie, węgierskie, fińskie, szwajcarskie — słowem międzynarodowe masy proletariackie.”

Po utworzeniu na Węgrzech rządu radzieckiego Lenin widział jak bardzo jest tam skomplikowana sytuacja. Nie wszyscy bowiem socjaldemokraci, którzy wraz z komunistami weszli w skład rządu, zasługiwali na zaufanie. W depeście radiowej do Beli Kuna, wysłanej 23 marca Lenin pyta:

„[...] jakie macie rzeczywiste gwarancje, że nowy rząd będzie naprawdę komunistycznym, a nie po prostu socjalistycznym, to znaczy socjalzdradzieckim? Czy komuniści mają większość w Rządzie? Kiedy odbędzie się zjazd Rad? Na czym polega uznanie przez socjalistów dyktatury proletariatu?”¹⁴

Lenin już w pierwszych dniach dostrzega słabe strony Węgierskiej Republiki Rad i ostrzega jej przywódców przed oszustwem ze strony socjalistów.

Lenin niepokoił się też o losy Republiki Bawarskiej, w której kierownictwo po kilku dniach przeszło w ręce komunistów. Podobnie jak w przypadku Węgierskiej Republiki Rad przestrzegał przed wyłącznym naśladowaniem rosyjskiej taktyki we wszystkich szczegółach, tak również w notatce wysłanej z Moskwy do Monachium zawarł konkretny, praktyczny program rewolucji socjalistycznej. Przy ówczesnych środ-

¹³ *Lenin i międzynarodowy ruch robotniczy*, „Nowe Czasy” nr 27, 28 IV 1969, s. 5.

¹⁴ „Nowe Czasy” nr 18, 5 V 1969.

kach łączności pismo Lenina nadeszło z Moskwy w momencie, kiedy rząd Bawarskiej Republiki już nie istniał. Orędzie Lenina do Bawarskiej Republiki Rad weszło jednak do historii i zachowało znaczenie jako doniosły dokument historyczny. Ale doświadczenia WRR i BRR uzbroiły rewolucyjny europejski ruch robotniczy.

Lenin starał się pomóc radykalnym elementom ruchu komunistycznego lub zbliżającym się do komunizmu w uniknięciu błędów i znalezieniu właściwej drogi. Ale obruszał się na tych działaczy, którzy jedynie słownie uznawali hasło dyktatury proletariatu, nie potwierdzając tego w praktyce. Ostrzegał też przed naporem grup centrowych, zbliżonych ideologicznie do Kautsky'ego, które usiłowały wejść do III Międzynarodówki. Aby zamknąć dostęp do Międzynarodówki Komunistycznej tym żywiolom, Lenin opracował słynne „21 warunków” uchwalonych przez II Kongres Międzynarodówki Komunistycznej. W tym wielkiej wagi dokumencie Lenin sformułował założenie partii nowego typu w oparciu o dorobek bolszewizmu, który stworzył ideowe i taktyczne podstawy III Międzynarodówki.¹⁵

W okresie zakładania podwalin Międzynarodówki Komunistycznej Lenin skierował całe ostrze przeciw groźbie oportunistów we wszystkich jego odmianach. Gdy jednak już wkrótce po I Kongresie MK zaznaczył się stopniowy odpływ fali rewolucyjnej, a w partiach i ugrupowaniach komunistycznych zaczęły ujawniać się błędy o charakterze sektorskim, Lenin, nie osłabiając walki z oportunistami, z miejsca zareagował na nie.¹⁶

W *Dziecięcej chorobie «lewicowości» w komunizmie*, napisanej w kwietniu — maju 1920 r., Lenin odpowiada na całą błędną platformę „lewych komunistów”, którzy uważali, że wystarczy wysuwać wobec mas najbardziej rewolucyjne hasła, a wówczas zbliżą się one do poziomu świadomości rewolucyjnego oddziały ruchu robotniczego.

„Do tego nie wystarczy — odpowiadał im Lenin — sama tylko propaganda, sama tylko agitacja. Do tego potrzebne jest własne doświadczenie polityczne tych mas. Takie jest podstawowe prawo wszystkich wielkich rewolucji, potwierdzone obecnie ze zdumiewającą siłą i wyrazistością nie tylko przez Rosję, lecz również przez Niemcy.”¹⁷

W pracy tej Lenin przeanalizował doświadczenia partii bolszewic-

¹⁵ W. I. Lenin: *Rewolucja proletariacka a renegat Kautsky*, *Dziela*, t. 28, Warszawa 1954, s. 296.

¹⁶ W. I. Lenin: *Pozdrowienia dla komunistów włoskich, francuskich i niemieckich*, *Dziela*, t. 30, Warszawa 1957, s. 42.

¹⁷ W. I. Lenin: *Dziecięca choroba „lewicowości” w komunizmie*, *Dziela*, t. 31, Warszawa 1955, s. 79—80.

kiej w celu dostosowania go do innych krajów, do międzynarodowego ruchu komunistycznego.

Zdaniem Lenina niektóre podstawowe cechy Rewolucji Październikowej „mają znaczenie nie tylko lokalne, specyficznie narodowe, wyłącznie rosyjskie, lecz międzynarodowe”¹⁸ w sensie historycznej nieuchronności powtórzenia w skali międzynarodowej tego, co miało miejsce w Rosji. Lenin stwierdzał w poprzednich jeszcze swych wypowiedziach, że „bolszewizm stał się światową teorią i taktyką międzynarodowego proletariatu”¹⁹ oraz że „bolszewizm służyć może za wzór taktyki dla wszystkich”.²⁰ Jednak dopiero w *Dziecięcej chorobie «lewicowości»*... rozwinął wszechstronnie zagadnienie wykazując, że ogólne prawidłowości rewolucji proletariackiej, które po raz pierwszy ujawniły się w Rosji, mają znaczenie międzynarodowe, chociaż mogą przebiegać swoiście w każdym kraju zgodnie z jego konkretnymi właściwościami.

Problematyka II Kongresu III M. K. miała aktualne znaczenie dla KPRP oraz dla innych sekcji Kominternu. Omawiając wyczerpująco kwestie chłopską i narodową, Lenin postawił sprawę nieproletariackich sojuszników klasy robotniczej, widząc w chłopstwie i ruchu narodowowyzwoleńczym dwie wielkie rezerwy rewolucji proletariackiej. Lenin wskazywał całemu międzynarodowemu ruchowi komunistycznemu doświadczenia partii bolszewickiej, która potrafiła łączyć pryncypialność rewolucyjną z maksymalną giętkością i elastycznością taktyki, rolę kierowniczą z jak najszerzej pojętą więzią z masami.²¹

Między II a III Kongresem M. K. partie komunistyczne stanęły wobec trudnych zadań. W tym bowiem czasie burżuazja międzynarodowa przejęła inicjatywę i przeszła do kontrofensywy na masy pracujące. W wielu krajach Europy Zachodniej wystąpiły znaki spadku fali rewolucyjnej. Wystąpienie robotników w centralnych Niemczech nie zostało poparte przez inne ośrodki proletariackie i zakończyło się klęską. W tych warunkach groziła komunistom izolacja od mas. Lenin wysunął dla wszystkich partii komunistycznych centralne hasło: „W masy”, w celu zdobycia dla walki rewolucyjnej większości klasy robotniczej. Skrytykował on przywódców KPD, którzy w tym czasie wysunęli hasło „taktyki ofensywnej”, określone przez Lenina jako awanturnictwo w warunkach zacisza rewolucyjnego. Jesienią 1921 r., gdy sytuacja wewnętrzna w Polsce, mimo pewnych oznak stabilizacji władzy burżuazyjnej była nadal napięta, Lenin w specjalnym liście skierowanym do komu-

¹⁸ *Ibid.*, s. 5.

¹⁹ W. I. Lenin: *Referat na wspólnym posiedzeniu WCIK*, *Dziela*, t. 28, s. 110.

²⁰ Lenin: *Rewolucja proletariacka a renegat Kautsky*, s. 297.

²¹ T. Daniszewski: *Lenin a polski ruch robotniczy*, „Z Pola Walki” 1960, nr 2 (10), s. 17.

nistów polskich dzielił się swymi spostrzeżeniami, jak również obawami, przestrzegając przed ewentualnymi nieprzemysłanymi posunięciami ze strony partii komunistycznej.²²

III Kongres M. K., który obradował od 22 czerwca — 12 lipca 1921 r. odbywał się w warunkach odplywu fali rewolucyjnej. K. Radek przypomniał w swoim referacie, że jakkolwiek M. K. utrzymuje nadal kurs na rewolucję, to jednak nie zamyka po doktrynersku oczu na możliwość jej zahamowania. W związku z tym wskazywał na nowe zadania stojące przed partiami komunistycznymi, z których za naczelne uważał „zdobycie szerokich mas proletariackich dla idei komunizmu”. Atakował też tych wszystkich, którzy walkę o zaspokojenie codziennych potrzeb szerokich mas pracujących nazywali reformizmem.²³

W poprawkach zgłoszonych na Kongresie podkreślono, że niebezpieczeństwo ultralewicowości zostało wyolbrzymione w projekcie tezy o taktyce, które redagowane były z udziałem Lenina. W swoim artykule napisanym pół roku po Kongresie, a więc już nie w atmosferze polemiki, ale po przemyśleniu sprawy na zimno, Lenin przyznawał, że popełnił błąd stając na „skrajnie prawym skrzydle”, jednak nadal podkreślał wielkie niebezpieczeństwo faktu, że delegacje najbardziej wpływowych partii zajęły „skrajnie lewicowe i błędnie lewicowe stanowisko”.²⁴ Podobnie ocenił Lenin postawę tych partii komunistycznych w *Liście do komunistów niemieckich* napisanym 14 sierpnia 1921 r., a więc w miesiąc po Kongresie:

„Przebrano miarę w stopniu niewielkim, ale niebezpieczeństwo, jakie stąd wynikało, było ogromne, walczyć z tym było trudno, gdyż miarę przebierały rzeczywiście najlepsze, najbardziej oddane elementy. bez których chyba w ogóle nie oyloby Międzynarodówki Komunistycznej”.²⁵

Mimo intensywnej kampanii antyradzieckiej i antykomunistycznej prowadzonej w tym czasie przez II Międzynarodówkę, Międzynarodówka Komunistyczna czyniła w tym okresie wszystko, by doprowadzić do nawiązania rzeczowych stosunków z tą organizacją międzynarodową oraz z Międzynarodówką 2¹/₂. Na Kongresie tych trzech Międzynarodówek w Berlinie w 1922 r. 4 kwietnia przedstawiciele M. K. Klara Zetkin i Karol Radek czynili wszystko, by doprowadzić do jednolitego

²² A. Warski: *Wybór pism i przemówień*, t. II, Warszawa 1958, s. 216; KPP — *Uchwały i rezolucje*, t. II, Warszawa 1955, s. 263.

²³ K. Maj: *Kształtowanie się taktyki jednolitego frontu w międzynarodowym i polskim ruchu komunistycznym w latach 1921—1922*, „Z Pola Walki” 1965, nr 1 (29), s. 24.

²⁴ W. I. Lenin: *Uwagi publicysty, Dzieła*, t. 33, Warszawa 1957, s. 209—210.

²⁵ W. I. Lenin: *Przemówienie w obronie taktyki Międzynarodówki Komunistycznej, Dzieła*, t. 32, Warszawa 1957, s. 552—553.

frontu i proponowali program minimalny współdziałania w walce o 8-godzinny dzień pracy, przeciwko bezrobociu, o jedność akcji przeciwko ofensywie kapitału, w obronie Rosji Radzieckiej oraz o nawiązanie z nią stosunków dyplomatycznych i ekonomicznych przez rządy państw kapitalistycznych. Lenin uważał, że na tej konferencji należało nawet zrezygnować z hasła obrony ZSRR, głoszonego przez III Międzynarodówkę, byleby doprowadzić do jedności działania klasy robotniczej w skali międzynarodowej.²⁶ Oznaczało to zarazem, że Związek Radziecki niejednokrotnie skłonny był podporządkować swe racje państwowe interesom międzynarodowego ruchu robotniczego.

Jeśli w grudniu 1918 r. Lenin uważał, że w Europie w najbliższym czasie dojdzie do rewolucji, a w marcu 1919 r. mówił o perspektywie zwycięstwa komunizmu na całym świecie, to w okresie osłabienia fali rewolucyjnej, na IV Kongresie M. K. wskazywał na takie polityczne przejściowe formy władzy, które oznaczają podniesienie na wyższy szczebel świadomości mas ludowych i zwiększają demokratyzm. IV Kongres M. K., ostatni za życia Lenina, jest bardzo pouczający. Wysunięto na nim hasło rządu robotniczo-chłopskiego, które stało się załącznikiem późniejszej koncepcji szerokiego frontu ludowego, przyjętej na VII Kongresie M. K.²⁷

Zdaniem Lenina, zwycięstwo rewolucji proletariackiej w Polsce przy pomocy sił wewnętrznych miałyby olbrzymie znaczenie międzynarodowe, bowiem wspólnie z rewolucją w Niemczech, Czechosłowacji i na Węgrzech zburzyłoby reżim burżuazyjny zbudowany na Traktacie Wersalskim. Lenin podkreślał skutek tego doniosłą odpowiedzialność wobec całego ruchu robotniczego, jaka ciąży na komunistach polskich. List Lenina do komunistów polskich miał duże znaczenie dla skryształowania się właściwej polityki KPRP, obliczonej na systematyczne mobilizowanie wewnętrznych rezerw rewolucji przez stosowanie taktyki jednolitego frontu. Na posiedzeniu rozszerzonej egzekutywy Komitetu Wykonawczego M.K. 26 lutego 1922 r. przedstawiciel KPRP — Walecki bronił stanowiska Międzynarodówki w sprawie jednolitego frontu i polemizował z odmiennymi poglądami przedstawicieli Komunistycznej Partii Francji i Włoch oświadczając: „wypowiadam się za zasadą jednolitego frontu i na jej zastosowaniem we wszystkich krajach, z uwzględnieniem każdorazowej sytuacji, zarówno ogólnej, jak i wewnątrz-partyjnej”.²⁸

W latach 1918—1920, gdy zakładano podstawy M. K., istniała po-

²⁶ *Dyskusja o działalności Międzynarodówki Komunistycznej*, „Z Pola Walki” 1966. nr 1 (33), s. 71, 83.

²⁷ *Ibid.*, s. 72.

²⁸ Cytuję wg: Daniszewski: *op. cit.*, s. 24.

ważna fala rewolucyjna, ogarniająca szczególnie Europę środkową i południowo-wschodnią. Dawało to podstawy do przypuszczeń, że ta fala rewolucyjna obejmie całą Europę, a być może cały świat. Ta sytuacja skłaniała do sformułowania ogólnej, dającej się wszędzie zastosować strategii i do stworzenia międzynarodowej organizacji, która by tego rodzaju strategię realizowała i nosiła charakter partii światowej. W tym też czasie powstało szereg koncepcji organizacyjnych, strukturalnych i statutowych M. K. Ale u Lenina już na III Kongresie, a jeszcze w większym stopniu na IV, powstały na ten temat pewne refleksje i wątpliwości. Na III Kongresie M. K. wypowiedział on myśl, zawartą w *Dziecięcej chorobie «lewicowości»*..., o różnych drogach prowadzących do dyktatury proletariatu i o konieczności różnicowania strategii i taktyki. W większym jeszcze stopniu występują te myśli u Lenina na IV Kongresie M. K., kiedy ustosunkowuje się do projektu rezolucji o zasadach i metodach organizacyjnych. Mówił wówczas, iż obawia się zbytnej „rosyjskości”, zbytniego oparcia na wzorce rosyjskim tych zasad i metod, które chce się zaproponować innym partiom. Podkreślił on wówczas wyraźnie, że „nie rozumieliśmy jednak, w jaki sposób powinniśmy przekazywać cudzoziemcom nasze rosyjskie doświadczenia”.²⁹

Wskazując na niebezpieczeństwo wyolbrzymienia specyfiki narodowej, Komintern podkreślał, że internacjonalistyczne wspólne elementy w ruchu komunistycznym nie kłócą się ze specyfiką narodową, lecz organicznie ją w siebie wchłaniają.³⁰ Rozwiązanie jednolitego problemu internacjonalistycznego nie może następować inaczej niż w specyficznych warunkach narodowych poszczególnych krajów, poprzez konkretne narodowe formy ruchu. W swej pracy *Dziecięca choroba «lewicowości» w komunizmie* napisanej w związku z II Kongresem Kominternu Lenin wskazywał wyraźnie, że zasady marksizmu, ulegając zmianom w szczegółach, winny być realizowane w dostosowaniu do odrębności narodowo-państwowych.

Kontynuując tę myśl w kilkanaście lat później G. Dymitrow mówił na VII Kongresie Kominternu, że:

„[...] narodowe formy proletariackiej walki klasowej i ruchu robotniczego w poszczególnych krajach nie kolidują z internacjonalizmem proletariackim, wręcz przeciwnie — właśnie w tych formach można z powodzeniem bronić również międzynarodowych interesów proletariatu.”³¹

²⁹ Lenin: *Pięć lat rewolucji rosyjskiej a perspektywy rewolucji światowej*, *Dzieła*, t. 33, s. 447.

³⁰ Pod *Leninowskim sztandarem internacjonalizmu proletariackiego*. *Przemówienie Susłowa na sesji naukowej poświęconej 50 rocznicy powstania Kominternu*, „Nowe Czasy” nr 14, 7 IV 1969, s. 7.

³¹ *Ibid.*,

Władysław Gomułka podkreślając niezwykle wszechstronny wpływ Lenina na polski ruch robotniczy mówił:

„Ze względu na sytuację narodu polskiego i na szczególne warunki działania ruchu robotniczego wiele miejsca w rozważaniach Lenina poświęconych Polsce, w jego radach dla polskich rewolucjonistów, zajmuje kwestia narodowa.”³²

Myśli i stanowisko Lenina w tej bardzo doniosłej sprawie wywarły wielki wpływ na teoretyczne i polityczne dojrzewanie marksistowskiej partii polskiego proletariatu. Lenin rozumiał lepiej i głębiej zadania polskiego proletariatu w kwestii narodowej, jego rolę i miejsce w walce o rewolucję socjalistyczną — niż wielu polskich marksistów.

Określając internacjonalistyczny obowiązek partii komunistycznych Lenin podkreślał, aby ponad wszystko stawiać ogólne interesy międzynarodowego ruchu robotniczego, realizować najściślej braterską współpracę w walce o wspólne cele.

Komintern i partie komunistyczne wpisały do historii międzynarodowego ruchu rewolucyjnego piękne karty solidarności międzynarodowej. Nigdy nie zapomnimy, że w latach wojny domowej i obcej interwencji rozwinął się szeroki ruch pod hasłem „Ręce precz od Rosji Radzieckiej”, który ogarnął miliony robotników na całym świecie. Pamiętne są liczne kampanie solidarności ze strajkującymi robotnikami w różnych krajach kapitalistycznych, masowe wystąpienia w obronie życia rewolucjonistów włoskich Sacco i Vanzettiego, skazanych na śmierć przez sąd USA; pamiętna jest walka o wyrwanie z rąk burżuazyjnych i faszystowskich oprawców G. Dymitrowa, E. Thälmanna, T. Antikainena i wielu innych rewolucjonistów. Przy współudziale Kominternu ogromnego rozmachu nabrały swego czasu kampanie pomocy dla rewolucji i Hiszpańskiej Republiki Frontu Ludowego.

Rząd Radziecki, wierny wskazaniom Lenina, czynił wszystko, co do niego należało, dla umocnienia radziecko-chińskiej współpracy. Fundament tej przyjaźni położono jeszcze w latach, kiedy Związek Radziecki udzielał szerokiej i wszechstronnej pomocy narodowi chińskiemu w jego walce o narodowe i społeczne wyzwolenie. Żywą kartą w historii stosunków radziecko-chińskich i braterskich więzów łączących masy pracujące obu krajów stanowi pomoc Republiki Rad dla rewolucyjnych sił Chin w latach 1923—1927, polityczne, ekonomiczne i wojskowe poparcie, udzielone Chinom przez Związek Radziecki w odparciu agresji imperializmu japońskiego w latach 1937—1945.³³

Komintern spełniał doniosłą rolę wnosząc idee marksizmu-leninizmu

³² W. Gomułka: *Sztandar naszej epoki* [w:] *Przemówienia 1960*, Warszawa 1961, s. 124.

³³ Oświadczenie Rządu ZSRR.

do międzynarodowego ruchu robotniczego, zapewnił mu jedność marksistowsko-leninowskiej teorii i praktyki rewolucyjnej. Utworzony jako narzędzie światowej rewolucji proletariackiej, nieprzejednany w walce z teoretycznym i praktycznym oportunizmem, jakimkolwiek przejawami ugodowości, tworzył bojowy, kolektywny, międzynarodowy sztab rewolucyjny, który kierował walką klasową proletariatu i przygotowywał partie komunistyczne do decydującej walki z burżuazją o ustanowienie władzy dyktatury proletariatu. Komintern był pierwszą w historii rzeczywiście wszechświatową komunistyczną organizacją, która obejmowała marksistów-leninistów wszystkich kontynentów, łączyła w sobie partie Europy i Ameryki Północnej i Łacińskiej, Azji, Afryki i Oceanii. Posiadała oparcie materialne i ideowe w pierwszym na świecie państwie proletariackim — Związku Radzieckim.³⁴

Program Kominternu wyraźnie podkreślał, że:

„[...] w swojej teoretycznej i praktycznej pracy całkowicie i bezwarunkowo wychodzi z punktu widzenia rewolucyjnego marksizmu, który otrzymał swój dalszy rozwój w leninizmie, który jest niczym innym jak marksizmem epoki imperializmu i proletariackich rewolucji”.³⁵

W postanowieniach Kominternu, które odzwierciedlają leninowskie idee i leninowską metodologię, uwzględniano ogólne rysy epoki historycznej, specyfikę ruchu rewolucyjnego w krajach imperializmu i średnio rozwiniętego kapitalizmu, w krajach zależnych, kolonialnych i półkolonialnych, uznając rację dla tradycji historycznych i właściwości narodowych.³⁶

Inicjatywa Lenina i jego kierownictwo w Kominternie zapewniły zasadę kolegiałności przy dyskusowaniu i rozwiązywaniu podstawowych problemów robotniczego ruchu komunistycznego, wspólnego udziału w opracowywaniu uchwał i wcielenia ich w życie. Wspólne opracowywanie postanowień i internacjonalistyczna metoda ich realizacji stanowiły rzeczywisty marksistowsko-leninowski uniwersytet dla partii komunistycznych, efektywną szkołę walki politycznej, w której marksistowsko-leninowska teoria i praktyka rewolucyjna łączyły się, wzajemnie wzbogacając jedna drugą. Na tej podstawie podnosiła się zdolność bojowa komunistycznych partii.

Pod kierownictwem Lenina Komintern wypracował ideowo-polityczne i organizacyjne podstawy działalności partii komunistycznych, uczył ich samodzielności i inicjatywy w opanowaniu prawideł walki klasowej

³⁴ A. J. Sobolew: *Komintern i aktualnyje problemy komunistycznego dwiżenija*, „Woprosy Istorii” nr 3, Moskwa 1969, s. 9.

³⁵ *Program i statut Komunistycznej Międzynarodówki*, Moskwa 1936, s. 10.

³⁶ Lenin: *Dziecięca choroba „lewicowości” w komunizmie*, *Dziela*, t. 31, s. 79.

i umiejętności zastosowania ich w praktyce. Rozwijające się i wzbogacające leninowskie zasady partii komunistyczne stanowiły bazę wyjściową dla szybkiego wzrostu ruchu komunistycznego w nowych warunkach historycznych.

Wzajemne stosunki, jakie kształtowały się między M. K. a Związkiem Radzieckim, wynikały wówczas ze słusznego założenia, że rola ZSRR jest olbrzymia i decydująca. Każdy komunista uważał jedyne państwo socjalistyczne za swoją „drugą ojczyznę”. Nie tylko komuniści, ale również lewica socjaldemokratyczna zdawały sobie sprawę, że klęska ZSRR doprowadziłaby do regresu ruchu robotniczego i triumfu najczarniejszej reakcji. Były to słuszne oceny, ale Lenin stale nawoływał do uczenia się, a nie dogmatycznego przenoszenia doświadczeń rewolucji październikowej do innych krajów. A tymczasem po jego śmierci V i VI kongresy M. K. odeszły od tych wskazań uznając, iż doświadczenia budownictwa socjalistycznego w ZSRR stanowią podstawę do rozwiązania wszystkich problemów, jakie stają przed partiami komunistycznymi innych krajów i nie uwzględniały ich specyfiki i tradycji narodowej. Stosowane wówczas formy i metody nie przyczyniały się do zapewnienia jedności światowego ruchu komunistycznego.

W dyskusjach podkreśla się, iż nie wolno łączyć zwrotu, jaki nastąpił na V Kongresie M. K. wyłącznie ze śmiercią Lenina.³⁷ Należy pamiętać, że międzynarodowy ruch rewolucyjny w Niemczech, Bułgarii, i Polsce doznał porażki jesienią 1923 r. i rozpoczęła się stabilizacja przejściowa systemu kapitalistycznego i trwała ustroju gospodarczego, społecznego i politycznego w Związku Radzieckim. Pogłębiała się dysproporcja między osiągnięciami ZSRR a sytuacją w rewolucyjnym ruchu robotniczym. Rozpiętość ta zwiększyła się jeszcze bardziej, gdy w 1933 r. Związek Radziecki zakończył zwycięsko realizację pierwszej pięciolatki, a w Niemczech zwyciężył faszyzm. Wskutek dysproporcji między tym, co dokonywało się w ZSRR a resztą świata, kształtował się łatwiej „kult jednostki”.

Mimo negatywnych zjawisk związanych z „kultem jednostki” wielu działaczy komunistycznych w latach dwudziestych rozważało sprawę zwiększenia autonomii i samodzielności partii komunistycznych. W latach trzydziestych, w okresie poprzedzającym zwołanie VII Kongresu M. K. sprawa ta stawała się coraz bardziej aktualna. Potwierdzeniem tego jest list Dymitrowa z czerwca 1934 r. adresowany do Komisji Przygotowawczej VII Kongresu, w którym czytamy:

„Należy zmienić metody pracy kierownictwa Kominternu, przy czym należy wziąć pod uwagę, iż niemożliwe jest, by z Moskwy i odnośnie do wszystkich za-

³⁷ *Dyskusja o działalności Międzynarodówki Komunistycznej*, s. 83.

gadnień kierować w sposób operatywny wszystkimi 65 sekcjami Kominternu, które działają w najróżniejszych warunkach (partie w metropoliach i koloniach, partie w wysoko rozwiniętych krajach przemysłowych i partie w krajach, gdzie przeważa ludność chłopska, legalne i nielegalne) [...]”³⁸

Jeszcze przed VII Kongresem M. K. zaznaczył się proces pewnego usamodzielnienia partii komunistycznych. Leninowską strategię i taktykę stosowała KPP w walce o jednolity front ludowy: podobną drogę obrała KP Włoch prowadząc zmuszone pertraktacje z kierownictwem włoskiej partii socjalistycznej, zakończone w sierpniu 1934 r. podpisaniem paktu o jedności działania obu partii. W 1934 r. ukazały się pierwsze artykuły sekretarza KPP, Juliana Leńskiego, nawołujące do tworzenia jednolitego frontu z PPS.

Leninowskie idee i wskazania o narodowościowo specyficznych warunkach doprowadzenia mas do rewolucji w każdym kraju, nakazujące łączenie walki o demokrację z walką o socjalizm zostały wprowadzone do uchwał VII Kongresu Kominternu, dla sformułowania których wykorzystano również doświadczenia płynące z zastosowania polityki jednolitego antyfaszystowskiego frontu narodowego, zwłaszcza w Hiszpanii i stały się potężnym ładunkiem ideologicznym i taktycznym w uzbrojeniu partii komunistycznych.

Działalność Kominternu stała się ogromnie ważnym etapem na drodze przekształcenia światowego ruchu komunistycznego w najbardziej wpływową siłę polityczną współczesności. Niezależnie od błędów, które przejawiały się w ostatnich latach działalności Kominternu, odegrał on pozytywną rolę wznosząc międzynarodowy ruch robotniczy i cały ruch rewolucyjny na nowy, wyższy szczebel.

W miarę umacniania się partii komunistycznych i w związku z ogromną różnorodnością warunków ich walki, kierowanie ruchem komunistycznym z jednego ośrodka stawało się coraz trudniejsze i coraz mniej odpowiadało realnej sytuacji. Już na VII Kongresie Kominternu podjęto uchwały, które miały zapewnić większą inicjatywę samodzielności i ruchliwość poszczególnych partii. W maju 1943 r. partie komunistyczne powzięły decyzję rozwiązania Kominternu, bowiem w owym okresie bratnie partie wielu krajów osiągnęły wysoki szczebel ideowy i organizacyjny, który nie mieścił się w dotychczasowych kształtach. W uchwale Prezydium Kominternu Wykonawczego z 15 maja 1943 r. stwierdzono, że Międzynarodówka „[...] przeżyła się [...] i stawała się nawet hamulcem dla dalszego umocnienia narodowych partii robotniczych”.³⁹

W przededniu II wojny światowej partie komunistyczne w świecie kapitalistycznym reprezentowały awangardę rewolucyjną liczącą około

³⁸ *Ibid.*, s. 80.

³⁹ Sobolew: *op. cit.*, s. 7.

700 tysięcy członków. Wybitna rola komunistów w walce o wyzwolenie społeczne i narodowe przeciw faszyzmowi spowodowała szybki wzrost szeregów partii komunistycznych. Po zakończeniu II wojny światowej komuniści w państwach kapitalistycznych przedstawiali potężną siłę rewolucyjną liczącą około 5 milionów ludzi. W chwili obecnej liczba ta wynosi 6600 tysięcy.⁴⁰

W całości na kuli ziemskiej jest 88 partii komunistycznych, szeregi których liczą około 50 milionów członków.⁴¹ Komuniści reprezentują rzeczywiście najbardziej masową, dobrze zorganizowaną bojową siłę polityczną. Jeżeli przed II wojną światową istniała tylko 1 partia komunistyczna znajdująca się u władzy — Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego, to w obecnej chwili istnieje 14 państw socjalistycznych, w których kierowniczą i decydującą rolę odgrywają partie komunistyczne.

W takich krajach jak: Włochy, Francja, Japonia, Hiszpania, Belgia, Argentyna, Indie, Chile, Urugwaj partie komunistyczne stały się organizacjami masowymi, a w innych wchodzi na tę drogę. W szeregu krajów partie komunistyczne prowadzą za sobą znaczne masy robotników i wszystkich ludzi pracy, otrzymują poparcie w czasie parlamentarnych i samorządowych wyborów, aktywnie wykorzystują swoje mandaty w parlamentarnych i miejscowych organach władzy dla obrony interesów mas pracujących.

W związku z olbrzymim rozwojem ruchu komunistycznego wzrasta rozpowszechnianie się idei marksizmu-leninizmu wśród innych grup ludności: chłopów, warstw średnich, w szeregach inteligencji i studentów. Toteż utwory Lenina zajmują pierwsze miejsce w świecie pod względem ilości tłumaczeń na obce języki, a do obchodów setnej rocznicy urodzin Lenina przygotowują się nie tylko komuniści, ale cała postępową ludzkość. Dzięki dziełom Lenina światowy ruch komunistyczny, narodowe partie komunistyczne wnoszą do walk narodowyzwoleńczych idee naukowego socjalizmu, pod wpływem których formułowane są programy wyrażające socjalistyczne dążenia w społeczno-ekonomicznym rozwoju młodych państw.

Podobnie jak dawniej, współczesny ruch komunistyczny odczuwa nacisk różnych grup społecznych, wpływy różnych politycznych i ideologicznych koncepcji, od jawnie wrogich marksizmowi-leninizmowi do maskowanych i reformistycznych. Pod naciskiem nieproletariackich wpływów powstawały różne frakcje, oportunistyczne teorie; rodziły się tendencje do demagogicznego, hurrarewolucyjnego i mechanicznego,

⁴⁰ *Ibid.*, s. 15.

⁴¹ *Ibid.*

dogmatycznego stosowania tych lub innych zasad marksistowsko-leninowskich teorii, powodując wahania wśród niektórych grup komunistów, odchodzenie partii od zasad leninizmu. Na źródła takich wahań wskazywał Lenin pisząc następująco:

„Każdy swoisty zwrot dziejowy sprawia, iż formy wahań drobnomieszczańskich, które zawsze nurtują środowiska otaczające proletariat, które zawsze w jakimś stopniu przenikają do środowiska proletariatu — ulegają pewnym zmianom.

Drobnomieszczański reformizm, tzn. osłonięte poczcziwymi, demokratycznymi i „socjal”-demokratycznymi frazesami i bezsilnymi życzeniami lokajstwo wobec burżuazji oraz drobnomieszczański rewolucjonizm, w słowach groźny, nadęty, chełpliwy, w czynach zaś beztreściowe wcielenie rozbicia, rozproszenia i głupoty — oto dwa «nurty» tych wahań. Są one nieuniknione, dopóki nie zostaną usunięte najgłębsze korzenie kapitalizmu.”⁴²

Współczesny ruch komunistyczny kryje w sobie również ideowo polityczne źródła, z których wypływają nacjonalistyczne poglądy podsycane szowinistycznymi ambicjami grupy maoistów, usiłujących narzucić partiom komunistycznym antymarksistowski, antyleninowski kierunek. W niektórych partiach komunistycznych ożywili się rewizjoniści, dążąc do zrewidowania podstawowych zasad marksizmu-leninizmu w sprawach dróg rozwoju rewolucji socjalistycznej i metod budowania socjalizmu. Okresowo następują wybuchy drobnoburżuazyjnej rewolucyjności, stanowiącej odbicie postawy tej części robotników, których świadomość została zaciemniona wskutek wytworzonej wokół nich gmatwaniny poglądów.

Wszystkie te negatywne zjawiska w ruchu komunistycznym rodzą się wskutek szeregu obiektywnych i subiektywnych czynników. Przede wszystkim partie komunistyczne mają doświadczonego, chytrego i podstępного wroga — burżuazję monopolistyczną, która podobnie jak dawniej wykorzystuje dostępne jej potężne środki informacji masowej i liczne dźwignie ekonomiczne dążąc do oderwania mas pracujących od rewolucyjnego proletariatu, upiększa kapitalizm i stawia różne bariery na drodze walki klasy robotniczej. Trudności wynikają również z poważnej zmiany w składzie społecznym klasy robotniczej, do której wchodzi rujnowani przez kapitalizm monopolistyczny chłopcy i rzemieślnicy, pracownicy branż usługowych i inżynieryjno-technicznych, wnosząc w środowisko robotnicze drobnoburżuazyjne przesady i złudzenia. Do czynników dających pożywkę wahaniom należy zaliczyć i tę okoliczność, że rewolucyjny ruch robotniczy wciąga do walki o pokój i demokrację, postęp i socjalizm olbrzymie masy nieproletariackie warstw pracujących.⁴³ W wielu krajach zwiększyli oni znacznie szeregi partii ko-

⁴² Lenin: *List do komunistów austriackich*, *Dziela*, t. 31, s. 268—269.

⁴³ Sobolew: *op. cit.*, s. 20.

munistycznych, a w niektórych przypadkach i kadry kierownictwa partyjnego, które mają niewystarczające wiadomości z dziedziny marksizmu-leninizmu i nie są zahartowane w walce.

Lenin w swoim czasie uprzedzał, że:

„[...] przyciąganiu wciąż nowych «rekrutów», wciąganiu nowych warstw ludzi pracy muszą z konieczności towarzyszyć wahania w dziedzinie teorii i taktyki, powtarzanie starych błędów, przejściowe nawroty do przestarzałych poglądów i przestarzałych metod itp. Na «wyszkolenie» rekrutów ruch robotniczy każdego kraju periodycznie traci większy lub mniejszy zapas energii, uwagi i czasu.”⁴⁴

Imperialiści wykorzystują te czynniki i podejmują wysiłki w celu osłabienia jedności światowego ruchu komunistycznego, solidarności państw socjalistycznych i rozdzielenia trzech wielkich rewolucyjnych strumieni współczesności, które stanowi siła państw obozu socjalistycznego, partie komunistyczne w krajach kapitalistycznych, walka o wyzwolenie społeczne i narodowe krajów trzeciego świata. Dlatego jednym z najważniejszych zadań politycznych współczesnego ruchu komunistycznego jest zabezpieczenie międzynarodowej solidarności komunistów wszystkich krajów, w celu okiełzania reakcyjnej, agresywnej polityki imperialistów utrudniającej postęp społeczny oraz odbudowanie i umocnienie jedności partii komunistycznych wszystkich krajów.

Osiągnięcie tej jedności to proces skomplikowany. Rozszerzenie zakresu walki rewolucyjnej i jej socjalnej bazy, poważne zróżnicowanie społeczno-politycznej sytuacji w różnych krajach, zwiększenie samodzielności partii komunistycznych z uwagi na narodowe aspekty ruchu rewolucyjnego — wszystko to prowadzi do rozbieżności w zapatrywaniach i sposobach rozwiązywania zagadnień.

Ale wszystkie te okoliczności i czynniki rozdzielające nie są wyznacznikami w ruchu komunistycznym i w końcowym rezultacie posiadają charakter przejściowy. Jak wykazuje ponad stuletnia historia politycznej działalności komunistów, począwszy od Związku Komunistów, oraz historia Kominternu i rozwój partii komunistycznych po jego rozwiązaniu, zasadniczą tendencją światowego ruchu komunistycznego jest międzynarodowa solidarność różnych jego oddziałów. Tendencja do jedności jest obiektywnym historycznym prawem rozwoju sił rewolucyjnych; zakorzeniona głęboko w społecznych stosunkach współczesnych, tkwiąca w obiektywnej istocie społecznego postępu, toruje sobie drogę zarówno w wyniku działania napędowych sił historii jak i wskutek aktywnej działalności marksistów-leninowców.⁴⁵

⁴⁴ W. I. Lenin: *Rozbieżności w europejskim ruchu robotniczym*, *Dziela*, t. 16, Warszawa 1957, s. 356.

⁴⁵ Sobolew: *op. cit.*, s. 21.

Osiągnięcie jedności w nowych warunkach historycznych przy obecnym poziomie rewolucyjnego ruchu komunistycznego, wymaga nowych form dla jej wyrażenia i funkcjonowania. Rozwiązanie Kominternu oznaczało obumieranie starych form powiązań internacjonalistycznych w ramach jednego centrum. Ale w trakcie rozwoju procesu rewolucyjnego powstawały i powstają nadal nowe formy międzynarodowych powiązań, które odzwierciedlają wzrost samodzielnej roli partii i wzrost ich historycznej odpowiedzialności. Dużego znaczenia nabrały takie formy powiązań, jak dwustronne i wielostronne kontakty, wymiana delegacji, wzajemne poznanie doświadczeń, wymiana myśli itd. W ostatnim czasie wzrosła rola regionalnych spotkań i narad, na których są rozważane wspólne dla całego szeregu partii problemy działalności politycznej i walki antyimperialistycznej. Partie komunistyczne działają obecnie jako w pełni samodzielne siły w swych krajach i na forum międzynarodowym.

Po rozwiązaniu Kominternu odbyły się w latach 1957 i 1960 Narady partii komunistycznych, a opracowane na nich dokumenty wytyczyły generalną linię światowego ruchu komunistycznego we współczesnych warunkach. W dokumentach tych Narad rozwinięto leninowskie idee o prawidłowości budownictwa socjalizmu, o drogach rozwoju światowej rewolucji socjalistycznej, o walce o masy i perspektywach utworzenia sojuszu klasy robotniczej z szerokimi warstwami mas pracujących, o strategii i taktyce w walce o pokój, demokrację i socjalizm. Dokumenty przyjęte na tych naradach zawierają głębokie, wszechstronne marksistowsko-leninowskie teoretyczne uogólnienia najnowszej praktyki rewolucyjnej, wspólne doświadczenie działalności partii komunistycznych wszystkich krajów, stanowią krok naprzód w rozwoju teorii przejścia od kapitalizmu do socjalizmu.

Narady rozszerzające idee Lenina wskazały, że walka sił demokracji i socjalizmu przeciwko siłom imperializmu składa się z trzech równoprawnych, wzajemnie powiązanych nurtów rewolucyjnych, na które składają się:⁴⁶ 1) rewolucyjno-przekształcająca działalność narodów państw socjalistycznych, stanowiących awangardę postępowego rozwoju ludzkości; 2) ruch rewolucyjny klasy robotniczej państw kapitalistycznych; 3) walka wyzwolenicza narodów, domagających się pełnej politycznej, ekonomicznej samodzielności i społecznego postępu. Narady podkreśliły, że najważniejszym politycznym i strategicznym zadaniem stojącym przed partią marksistowsko-leninowską każdego kraju, który znajduje się w sferze kapitalizmu jest utworzenie szerokiego antyimperialistycznego sojuszu, obejmującego wszystkie klasy i warstwy społecz-

⁴⁶ *Ibid.*, s. 25.

ne, zainteresowane walką przeciw uciskowi ze strony monopolu, w obronie demokracji o rozszerzenie wolności demokratycznych, o zabezpieczenie narodów przed nową wojną światową, o zwycięstwo socjalizmu.

Jeśli Narada z 1957 r. wniosła nowy wkład w opracowanie teorii ruchu narodowowyzwoleńczego, to Narada z 1960 r. wysunęła ideę utworzenia jednolitego narodowo-demokratycznego frontu wszystkich sił patriotycznych, określiła jego skład i siły napędowe. Komunistyczne partie uznały, że nadszedł czas zwiększenia koordynacji ich działań, w kierunku jeszcze większego zacieśnienia solidarności państw socjalistycznych, ruchu komunistycznego, wszystkich postępowych i demokratycznych organizacji z siłami narodowowyzwoleńczymi.

Obie Narady wniosły poważny wkład do opracowania zasad wzajemnych stosunków między partiami komunistycznymi. Podkreślono w nich braterski sojusz, jedność działania i wzajemną pomoc narodowych oddziałów proletariatu, międzynarodową solidarność i wierność zasadom internacjonalizmu, przy zachowaniu równości i samodzielności partii komunistycznych.

Podkreślono też zgodnie, że ważnym elementem proletariackiego internacjonalizmu jest konsekwentna, internacjonalistyczna odpowiedzialność za wykonanie wspólnie opracowanych postanowień, w rozumieniu marksistowsko-leninowskiej dyscypliny. Pojęcie międzynarodowej dyscypliny klasowej zostało wprowadzone jeszcze przez Komintern i znalazło szerokie uznanie w jego programie:

„Ta międzynarodowa dyscyplina powinna uzewnętrznic się w podporządkowaniu prywatnych i miejscowych interesów ruchu jego ogólnym i trwałym interesom, w bezwarunkowym wykonywaniu przez wszystkich komunistów postanowień kierowniczych organów Międzynarodówki Komunistycznej.”⁴⁷

Podkreślając wielkie znaczenie internacjonalistycznej odpowiedzialności i partyjnej dyscypliny, pisał Lenin następująco w 1920 r.:

„Szczycimy się tym, że wielkie problemy dotyczące walki robotników o ich wyzwolenie rozstrzygamy podporządkując się międzynarodowej dyscyplinie rewolucyjnego proletariatu, uwzględniając doświadczenie robotników różnych krajów, licząc się z ich wiedzą, z ich wolą i realizując w ten sposób w praktyce (a nie w słowach — jak Rennerowie, Fryderykowie Adlerowie i Ottonowie Bauerowie) jedność walki klasowej robotników o komunizm na całym świecie.”⁴⁸

W okresie Kominternu oportuniści z prawa i z lewa próbowali negować pojęcie międzynarodowej dyscypliny; w obecnych warunkach czynią to rewizjoniści, elementy nacjonalistyczne i maoiści, podważając internacjonalistyczną odpowiedzialność partii komunistycznych. Jak wy-

⁴⁷ *Program Międzynarodówki Komunistycznej*, Moskwa 1928, s. 121.

⁴⁸ Lenin: *Nowe czasy, stare błędy w nowej postaci*, *Dzieła*, t. 33, s. 1.

kazała teoria i praktyka Kominternu oraz całe doświadczenie współczesnego ruchu komunistycznego, negowanie międzynarodowej samodyscypliny rozluźnia podstawy proletariackiego internacjonalizmu, przynosi poważną szkodę walce o pokój i demokrację, sprawie rewolucji i socjalistycznemu rozwojowi narodów. Podsumowując te doświadczenia Narada przedstawicieli partii komunistycznych i robotniczych w 1960 r. przyjęła oświadczenie, w którym czytamy:

„Wszystkie marksistowsko-leninowskie partie niezależne, równoprawne, wypracowują politykę, wychodząc z konkretnych warunków swoich krajów, kierując się zasadami marksizmu-leninizmu i okazując jedna drugiej wzajemną pomoc. Powodzenie sprawy klasy robotniczej w każdym kraju wymaga internacjonalistycznej solidarności wszystkich marksistowsko-leninowskich partii. Każda partia jest odpowiedzialna przed klasą robotniczą, masami pracującymi swoich krajów, przed całym międzynarodowym proletariatem i ruchem komunistycznym.”

Te postanowienia umocniły znacznie zdolności bojowe partii komunistycznych, które przygotowując Nardę partii komunistycznych i robotniczych w Moskwie w 1969 r. miały pełną świadomość, że międzynarodowa solidarność bratnich, marksistowsko-leninowskich partii jest głównym źródłem siły w walce przeciwko wspólnemu wrogowi — imperializmowi i reakcji.

Już sama lista uczestników Narady Moskiewskiej świadczy o powszechnym, naprawdę światowym charakterze współczesnego ruchu komunistycznego. Od kongresów Międzynarodowego Stowarzyszenia Robotników przez Drugą, a szczególnie Trzecią Międzynarodówkę do dzisiejszych narad Partii Komunistycznych i Robotniczych — to olbrzymia droga rozwoju. Współczesny ruch komunistyczny zajmujący wybitne miejsce w życiu ludzkości kieruje swe hasła nie tylko do proletariatuszy. Nawołuje do walki i narody krajów, w których klasa robotnicza trzyma już w rękach ster władzy; wzywa proletariatuszy świata kapitalistycznego i wielomilionowe masy ludowe byłych krajów kolonialnych, które powstały do walki, a które niedawno nie były jeszcze objęte nurtem postępu historycznego.⁴⁹

Bitwy klasowe ostatniego okresu zadały cios złudzeniom szerzonym przez zwolenników neokapitalizmu i reformizmu, potwierdziły podstawowe założenia marksizmu-leninizmu. Partie komunistyczne i robotnicze, w odróżnieniu od oportunistów prawicowych i „lewicowych”, nie przeciwstawiają walce o socjalizm walki o daleko idące postulaty ekonomiczne i społeczne, o postępową demokrację, lecz uważają ją za część walki o socjalizm.

W nowej sytuacji, jaka się ukształtowała, konieczność jedności kla-

⁴⁹ *Narada przedstawicieli partii komunistycznych i robotniczych w Moskwie, Warszawa 1960, s. 85—86.*

sy robotniczej stała się jeszcze bardziej oczywista. Doświadczenie nabywane przez ruch robotniczy w toku walki, zdecydowana krytyka oportunistów przez partie komunistyczne i robotnicze, pogłębiają kryzys koncepcji reformistycznych. W szeregach socjaldemokracji dokonuje się proces zróżnicowania, który również znajduje odzwierciedlenie w jej kierownictwie.

„W miarę zwiększenia walki antyimperialistycznej — powiedział w swym przemówieniu na Naradzie sekretarz generalny KC KPZR Leonid Breżniew — wzrasta odpowiednio rola partii komunistycznych i ich pracy wśród mas. Od działalności komunistów będzie w znacznym stopniu zależeć rozwój wydarzeń na świecie w ostatnich trzydziestu latach XX wieku.”⁵⁰

Komuniści, uznając decydujące znaczenie jedności klasy robotniczej, opowiadają się za współpracą z socjalistami i socjaldemokratami, aby już wprowadzić postępowy ustrój demokratyczny, a w przyszłości zbudować społeczeństwo socjalistyczne. Opowiadają się oni także za współpracą z innymi demokratycznymi partiami i organizacjami, zainteresowanymi w odnowie społeczeństwa.

Reprezentowane na Naradzie partie komunistyczne i robotnicze zwracają się do wszystkich komunistów świata, do wszystkich przeciwników imperializmu, do wszystkich, którzy gotowi są walczyć o pokój, wolność, postęp.

Bez względu na różnice między reprezentowanymi w Moskwie partiami, wszystkie one były równe na Naradzie i wszystkie łączył jeden cel, jedno dążenie: walka z imperializmem, umocnienie jedności frontu antyimperialistycznego. To stanowisko znalazło wyraz w przyjętym przez międzynarodową Radę *Apelu w obronie pokoju*, w którym stwierdzano:

„My komuniści, we wszystkich próbach zachowaliśmy bezgraniczną wierność wobec leninowskich idei pokoju i przyjaźni między narodami. Dziś, tak jak i dotychczas będziemy walczyć o te wzniosłe, ogólnoludzkie cele razem ze wszystkimi, którzy występują przeciwko polityce militarystyki, agresji i wojny. Dla realizacji tych celów jesteśmy gotowi rozwijać kontakty i współpracować z najbardziej różnorodnymi siłami społecznymi i politycznymi.”⁵¹

Dlatego dzisiejszym zawołaniem wszystkich bojowników przeciw imperializmowi są słowa podstawowego dokumentu Rady Partii Komunistycznych i Robotniczych, w którym czytamy:

„Narody krajów socjalistycznych, wszystkie siły demokratyczne w krajach kapitalistycznych, narody wyzwolone i uciskane, łączcie się we wspólnej walce przeciw imperializmowi o pokój, niezawisłość narodową, o postęp społeczny, demokrację i socjalizm.”⁵²

⁵⁰ *Ibid.*, s. 3.

⁵¹ „Nowe Czasy” nr 25, 23 VI 1969, s. 3.

⁵² „Nowe Czasy” nr 26, 30 VI 1969, s. 34.

РЕЗЮМЕ

Ленин, как вождь Коммунистического Интернационала, вел неутомимую борьбу за единство рабочего класса всего мира и коммунистического движения. Ленин помогал молодым коммунистическим партиям правильно понимать девиз единого рабочего фронта, остерегал как от левосектантских, так и от правооппортунистических ошибок при реализации этого девиза. Ленин обратил внимание коммунистов на необходимость более тесной связи между политикой единого фронта и задачами борьбы с фашизмом и войной, защитой мира, прав и демократической свободы.

Главное значение в этой деятельности имело развитие ленинских идей о национально-специфических условиях доведения масс до революции в каждой стране через объединение борьбы за демократию с борьбой за социализм. Развивая ленинскую политику единого фронта, конгресс Коммунистического Интернационала в 1922 году выдвинул девиз рабоче-крестьянского правительства и единого антиимпериалистического фронта. В последующие годы эта идея нашла развитие в политике народного фронта, а во время второй мировой войны — в политике широкого национального фронта, которую вели коммунисты антифашистского движения Сопrotивления.

Международное коммунистическое движение, черпая вдохновение и указания из ленинских идей, достигло больших успехов после второй мировой войны. После ликвидации Коммунистического Интернационала важные проблемы, касающиеся мирового коммунистического движения, решались на совещаниях рабочих и коммунистических партий. Во многих документах этих совещаний, учитывающих опыт рабочих разных стран, их знания и волю, были развиты ленинские идеи о правильном строительстве социализма, о путях развития мировой социалистической революции, о борьбе за массы и перспективах создания союза рабочего класса с широкими слоями трудящихся масс, о стратегии и тактике в борьбе за мир, демократию и социализм. Документы, принятые на этих совещаниях, содержат глубокое, всестороннее марксистско-ленинское теоретическое обобщение современной революционной практики, общий опыт деятельности коммунистических партий всех стран, представляют шаг вперед в развитии теории перехода от капитализма к социализму.

Совещания, распространяющие идеи Ленина, показали, что борьба сил демократии и социализма против империалистических сил складывается из трех равноправных взаимно связанных революционных направлений: 1) революционно-преобразовывающая деятельность социалистических государств, представляющих авангард прогрессивного

развития человечества; 2) революционное движение рабочего класса капиталистических государств; 3) освободительная борьба народов, добивающихся полной политической и экономической самостоятельности и общественного прогресса. Поэтому сегодняшним призывом всех борцов против империализма являются слова основного документа Совещания Коммунистических и Рабочих Партий, который призывает народы социалистических стран, все демократические силы в капиталистических странах, освобожденные и угнетаемые народы к объединению в совместной борьбе против империализма, за мир, национальную независимость, общественный прогресс, демократию и социализм.

R É S U M É

Lénine comme chef de l'Internationale Communiste menait une lutte acharnée pour l'union de la classe ouvrière mondiale et du mouvement communiste. Il aidait les jeunes parties communistes à comprendre dûment le mot d'ordre du front ouvrier homogène, il prévenait contre les erreurs de sectarisme pseudogauchier et d'opportunisme de droite dans la réalisation de ce mot d'ordre. Il attirait l'attention des communistes à la nécessité d'une liaison plus forte entre la politique d'un front homogène et les tâches de lutte contre le fascisme et la guerre, les devoirs de protection de la paix, des droits et des libertés démocratiques.

Le développement des idées de Lénine relatives aux conditions nationales spécifiques de conduire les masses à la révolution dans chaque pays par l'union de la lutte pour la démocratie et pour le socialisme avait une importance fondamentale dans cette activité. En développant sa politique du front ouvrier homogène, le Congrès de l'Internationale Communiste en 1922 a mis en avant les mots d'ordre du gouvernement ouvrier - paysan et d'un front antiimpérialiste homogène. Dans les années qui ont suivi, cette idée était développée dans la politique du front populaire, et pendant la seconde guerre mondiale — dans celle d'un large front national, menée par les communistes dans la période du mouvement de résistance antifasciste.

Le mouvement communiste international s'inspirait des idées de Lénine et se dirigeant suivant ses indications, a connu un grand succès après la fin de la seconde guerre mondiale. Après la dissolution de l'Internationale Communiste, les grands problèmes concernant le mouvement communiste mondial sont résolus aux conférences des partis communistes et ouvriers. Dans de nombreux documents de ces conférences, prenant en considération l'expérience des ouvriers de divers pays, leur savoir et leur volonté, on a développé les idées de Lénine sur la

régularité de l'édification du socialisme, sur les voies du développement de la révolution socialiste mondiale, sur la lutte pour les masses et les perspectives de formation de l'alliance de la classe ouvrière avec les larges sphères des masses de travailleurs, sur la stratégie et la tactique dans la lutte pour la paix, la démocratie et le socialisme. Les documents admis pendant ces conférences contiennent les généralisations théoriques universelles marxistes-léninistes de la pratique révolutionnaire la plus récente, l'expérience commune de l'activité des partis communistes de tous les pays. Ils sont un pas en avant dans le développement de la théorie du passage du capitalisme au socialisme.

Les conférences élargissant les idées de Lénine ont démontré que la lutte des forces de la démocratie et du socialisme contre celles de l'impérialisme se compose de trois courants révolutionnaires ayant les mêmes droits et liés mutuellement, formés de: 1) l'activité de transformation révolutionnaire des pays socialistes étant l'avant-garde progressiste du développement progressif de l'humanité, 2) le mouvement révolutionnaire de la classe ouvrière des pays capitalistes, 3) la lutte pour la liberté des peuples revendiquant l'indépendance politique l'économique et le progrès social. C'est pourquoi l'appel de tous les militants contre l'impérialisme ce sont les mots du document fondamental de la Conférence des Partis Communistes et Ouvriers, dans lequel nous lisons: „Peuples des pays socialistes, toutes les forces démocratiques dans les pays capitalistes, peuples libérés ou opprimés, unissez-vous dans la lutte communes contre l'impérialisme, pour la paix, l'indépendance nationale, le progrès social, la démocratie et le socialisme.”